

'n Nieuw perspectief

Openingstoespraak door Prof. dr. P.A.J.M. Steenkamp, voorzitter CDA, op het Congres van 10 december 1977 te Amsterdam.

Op 5 november aanvaarde het Algemeen Bestuur van het CDA unaniem de nota over de organisatie getiteld 'van Federatie naar Fusie'. Waarom dit besluit nu?

Omdat wij een taakstelling en marsroute in een planningmodel met data wilden vastleggen en opdat wij daardoor meer tijd zouden krijgen voor politieke en ideologische discussies. Het Algemeen Bestuur nieuwe stijl zal meer dan tot nu toe aandacht gaan besteden aan de politieke strategie.

Fusie CDA

Op 1 januari 1979 moeten de secretariaten van de vier organisaties en eventueel de wetenschappelijke instituten in één pand gehuisvest zijn. Voor het CDA is de lijn van evangelie naar politiek van vitale betekenis en de concretisering van deze relatie vraagt permanente bezinning en vernieuwing. Wij moeten ook de discussie afronden over de vraag hoe

wij gestalte moeten en kunnen geven aan het functioneren en de herkenbaarheid van onze grondslag voor het politieke handelen.

Een speciale commissie onder leiding van Otto van Verschuer zal zich daarop beraden en zich zetten aan een nadere concretisering van bedoelde relatie. Politieke en organisatorische éénwording moeten hand in hand gaan en de gedachtenwisseling over de relatie grondslag en politiek moet voldoende zijn afgerond. Als beide wensen vervuld zullen worden — en dat zal gebeuren — dan start de besluitvormings-procedure met betrekking tot de fusie in de drie partijen. De volledige fusie treedt dan in werking op 1 juni 1980.

Ik herhaal die datum omdat er ook bij ons sommige mensen zijn die aan de haalbaarheid daarvan ernstig twijfelen.

Vele buitenstaanders geloven er niet in, maar dat is voor ons geen nieuws.

Als de wensen vervuld zijn dan gaat de fusie door. Noteert u 1 juni 1980. Er zijn er velen die die datum rijkelijk laat vinden, met name onze 15.000 rechtstreekse leden. Zij zijn erg ongeduldig, omdat hun positie als onbevredigend wordt ervaren, daar zij onvoldoende bij het werk van het CDA worden betrokken. Alleen binnen de fusie kan de positie van de rechtstreekse leden geheel gelijkwaardig zijn. Tussentijds zullen wij een aantal maatregelen nemen om de communicatiestructuur en de participatiemogelijkheden te verbeteren.

Ik kan echter niet veel beloven, omdat wij samen deze onvolmaakte structuur moeten accepteren tot 1980 toe.

De wetenschappelijke bureaus werken nauw samen; de organisatie van provincie- en gemeentebestuurders werkt per 1 januari a.s. alsof zij één fusie tot stand hebben gebracht. Zij hebben een eigen blad 'Bestuursforum' waar ik als CDA-voorzitter razend jaloers op kan zijn.

Ik wijs u ook op het werk van het Vrouwenberaad en op onze CDJA, onze jongeren, die overal een grote activiteit ontplooiën. In alle delen van het land worden de jongeren CDJA-groepen opgericht. Het Appèl heeft ook hen geraakt.

Het doel is echter niet de organisatie; organisatie is slechts een middel, al lijkt dat wel eens anders als ik kijk naar de tijd die wij eraan besteden. Het doel blijft het uitdragen en het inplanten van de CDA-idealën en die

Verkiezingen 25 mei 1977

ook verwerkelijken via de politieke weg.

Een jaar geleden, op ons vorige congres, startten wij onze verkiezings-campagne naar 25 mei toe. De uitvoerige cijferopstellingen maken duidelijk dat het overgrote deel van de drie CDA-partijen met ons de grote stap heeft gezet en dat daarnaast vele anderen zich in onze idealen hebben herkend. Dat is een reden tot dankbaarheid met name aan drie categorieën van mensen. Dankbaarheid aan de door mij zojuist bedoelden die ons trouw bleven en die ons hun vertrouwen gaven. Meer dan 2,5 miljoen kiezers.

Dankbaarheid in de tweede categorie jegens ons kader dat onvermoeid op pad is geweest. Ons kader dat zich inzette, initiatieven nam om iedereen te bereiken en zij hebben de opdracht inderdaad als een uitdaging opgepakt. Zij hebben samengewerkt als ARP, CHU, KVP en rechtstreekse leden alsof zij al jarenlang samenwerkten in één partijverband.

Ik sprak over drie categorieën die onze verkiezingen hebben gemaakt en waaraan wij zoveel dank verschuldigd zijn. De kiezers, ons kader. Wel de derde categorie tenslotte bestaat uit één man, uit één mens en dat is Dries van Agt.

CDA hebben zich verstoten aan het applaus en de hulde die wij hem gaven op ons vorige congres. Ons hartelijk en herhaalde applaus van toen is inmiddels gevolgd door een ongekende hetze tegen Van Agt persoonlijk. Sinds de bevrijding is geen enkele politicus zo bar en boos bejegend, maar Dries van Agt is staande gebleven. Hij was, hij is en hij blijft onze eerste christen-democraat.

Onware verhalen

Het CDA en een aantal van ons hebben reeds veel geleden onder onware verhalen, mythevorming en valse theorieën. Langzaam, heel geleidelijk wordt nu de complottheorie ingespoten. In de laatste tien dagen gaat dat versneld door. Ik zal u de citaten besparen. Het komt hierop neer: wij zouden nooit een coalitie met de Partij van de Arbeid hebben gewenst. Dat is onjuist, onwaar en gelogen. Wij hebben een half jaar met de Partij van de Arbeid onderhandeld. Ons Algemeen Bestuur heeft die lijn herhaaldelijk unaniem bevestigd. Er waren vier examen-eisen. Wij hebben er toch het eerst over gepraat. Wij hebben programmatisch volstreekte overeenstemming bereikt en daarover kon de Partij van de Arbeid zeer tevreden zijn. Wij hebben formateurs en informateurs opgeroepen vanuit alle windstreken om de zaak te redden. Ik heb nog nooit zo'n toppunt van vrijgevigheid meegemaakt als het CDA ten toon spreidde. Wij zouden eigenlijk op korte termijn nog eens uitvoerig moeten aantonen waartoe wij allemaal wel bereid zijn geweest. Tot het laatste ogenblik heeft een aantal van ons — en ik hoor daar zelf ook bij geprobeerd de gewenste coalitie te redden. Zozeer, en ik biecht u dat eerlijk op, dat het me soms zelfs tegen de borst stuitte en ik mezelf moest vermennen om ook een andere barrière maar weer te nemen.

De Partij van de Arbeid hecht terecht grote waarde aan inspraak en politieke democratie, zij wijst telkens op de verkiezingsuitslag. Dat is terecht.

Welnu, wij hadden onze top-vier: Van Agt, Aantjes, Kruisinga en Andriessen. Die stonden niet toevallig boven aan onze lijst. Dat was opzet. Daaraan was breed overleg voorafgegaan, want zij waren onze herkenbare mensen. Als wij veel stemmen hebben vergaard, ook veel voorkeurstemmen, dan is dat voor een groot stuk aan onze top-vier te danken.

Zij waren en zijn nog onze eerste vier politici en daarom wensen wij die mensen ook in een parlementair kabinet. Dan komt er een voorstel van uitgeholde CDA ministersfuncties en versterkte PvdA-staatssecretarissen. Dat zijn christen-democratische zwerfkatten en socialistische waakhonden. Dat is de dwaasheid gekroond!

Is dat de verkiezingsuitslag? Is dat de kiezerswil waar de Partij van de Arbeid zes en een halve maand terecht mee schermde?

Verhouding PvdA - CDA

De laatste twee punten illustreerden de verstoorde verhouding, het wantrouwen en de vergiftigde sfeer tussen PvdA en CDA. Wat is de grondoorzaak van dit gebeuren?

Dat is het feit dat de Partij van de Arbeid al sinds de oprichting geen vrede kan hebben met het bestaan van één Christen Democratische Politieke Partij. De Partij van de Arbeid betwist ons bestaansrecht. Zij willen een tweepartijen-systeem met een gekozen Minister-President. Zij willen keuzedwang alleen tussen rechts en links. De Partij van de Arbeid vindt eigenlijk allang dat het CDA niet thuis hoort in het politieke krachtenveld en dat zij over de grens zouden moeten worden gezet. Als ongewenste vreemdelingen in de politiek, over de grens gezet door de Minister van Justitie, mits hij maar niet Dries van Agt heet.

Is er bij ons iemand die vindt dat de Partij van de Arbeid zou moeten worden opgeruimd of die zo spreekt en zo schrijft over de Partij van de Arbeid als een aantal socialisten over onze mensen en over onze organisatie doet?

Zolang de Partij van de Arbeid ons bestaansrecht niet erkent, zullen wij moties van Lammers, Acties van Reckman (tot die landdrost van de Markerwaard geworden is) trauma's van Schmelzer en Burger houden, maar dan ligt daar de grondoorzaak. Ondanks de samenwerking in het Kabinet Den Uyl, is die kloof niet overbrugd.

Als de complottheorie volstrekt onwaar en gelogen is, als de kloof blijft bestaan tussen Partij van de Arbeid en CDA over de gelijkwaardigheid en het bestaansrecht van een christelijke politieke partij, dan blijft de vraag na zes maanden: Waar lag de sleutel voor de oplossing?

Historisch moment

Twee weken geleden heeft premier Den Uyl in NRC-Handelsblad het volgende gezegd: 'Ik sta open voor kritiek, en ik ben steeds bezig met de vraag, of ik zo slecht geformeerd heb!' Den Uyl verwacht een antwoord. En terecht. Want hij was de sleutelfiguur in die kille lange zomer. Wim Aantjes heeft op de Arjos-vergadering Den Uyl punt voor punt uitstekend van repliek gediend, tot in details toe. Ik beperk mij derhalve nu tot één aspect.

Roosevelt werd midden in een zware economische crisis in 1933 president van de Verenigde Staten. Zijn eerste 100 dagen zijn legendarisch geworden en waren een breuk tén goede. Een moedig man. Wie van ons denkt in deze dagen niet vol bewondering en bewogenheid terug aan het optreden van President Sadat. Hij riskeerde zijn leven om een doorbraak te bereiken. Hij ging naar het Parlement van zijn vijanden, en dat is nog wat meer dan naar je eigen partij-congres te gaan. Een moedig man. Kijk, krachtig doorzetten, een gids durven zijn, aan het stuur staan, dát bewijst zijn waarde met name in tegenslag en stormtij. Dán worden idealisme en moed tegelijk gevraagd. Als velen geen uitweg zien, als anderen niet meer in een zaak geloven, dán gaat het erom de verbeeldingskracht op te brengen en door te stoten naar het einde van de tunnel.

Dán moet je de kansen grijpen die zich soms maar één keer voordoen, en nooit meer terugkomen, dan wordt er soms op je gewacht. Er worden in een formatie van beide kanten fouten gemaakt. Ja, zeker. Maar deze lange kille zomer was één historisch moment om een coalitie tot stand te brengen waar het CDA heel duidelijk openlijk en herhaaldelijk de voorkeur voor had uitgesproken. Om de brug te slaan voor een ruimere periode. Het spijt mij, het spijt mij oprecht te moeten vaststellen, dat Den Uyl, die gedreven en actieve man, toen de kans niet heeft gegrepen, hij faalde op een historisch moment. Den Uyl werd weggezogen, weg van

óns in de polarisatiebranding, die hij zelf mede heeft veroorzaakt. Voordat wij volgende week van elkaar afscheid nemen, wil ik mijn collega's van de PvdA nog één raad geven.

U heeft bij de Partij van de Arbeid de bekende economische doctorandus uit Buitenveldert, en een zéér bekwame politieke doctorandus in Ed van Thijn. Trekt U ook eens een doctorandus in de psychologie aan, die U kan vertellen hoe je met mensen moet omgaan, zelfs als dat je politieke tegenstanders zijn.

Vergist U zich niet, zeg ik tegen mijn collega's van de PvdA, U hebt bij goede vrienden diepere wonden geslagen dan U zelf nu veronderstelt. Onze tegenstanders hebben het voorspeld: er komt nooit één lijst. Onze tegenstanders hebben het voorspeld: er komt nooit één lijststrekker. Onze tegenstanders wisten het al: in de formatie zal het CDA scheuren. Dat is niet gebeurd.

Er zitten in onze CDA-fractie leden die afkomstig zijn uit verschillende politieke partijen, die tussen de 75 en 100 jaar bestaan. Zij moesten aan elkaar wennen in de meest cruciale periode in het politieke leven: namelijk bij een kabinetsformatie. Zij hebben tezamen een grote inzet laten zien, en ik wil hen gaarne daarvoor hulde brengen. Ook verschillen van opvatting zijn legitiem en zullen er blijven. En het eigen oordeel mag doorklinken.

Loyalisten

Ik ken de grote zorgen over de opstelling van de 7 CDA-fractieleiden. Wij hebben onze loyalisten. De Partij van de Arbeid heeft zijn royalisten. Ik wijs erop, dat voorbehoud in het verleden in eerdere fases van de kabinetsformatie ook door een aantal fractie-leden werd gemaakt. Ik erken dat, al heeft de opstelling nu andere politieke gevolgen. Ik heb van nabij de worsteling meegemaakt van loyalisten met hun persoonlijke verantwoordelijkheid en in hun solidariteit met het CDA.

Wij komen erdoor, als de loyaliteit ook echt het sleutelwoord blijft. Ik zal de 7 loyalisten gaarne aan die grondhouding van loyaliteit herinneren. Maar ik weet ook dat ze die herinnering eigenlijk niet nodig hebben. Echte zorgen liggen ergens anders.

In de gang van het Tweede Kamergebouw hangt een bordje: CDA-fractiekamer. Daar staat niet op: KVP-machtscentrum, ARP-voorhoede, CHU-kamerclub. Nee, de 49 fractieleiden zijn wel aangedragen door drie afzonderlijke partijen, maar zij werden gekozen op één CDA-lijst en zij zitten in één CDA-fractie. Niet meer en niet minder.

Wij hechten aan de verkiezingsuitslag. Welnu, de fractie is een CDA-fractie, en bestaat uit CDA-fractieleiden. Dan aanvaarden wij geen AR-of KVP-smaldeel. Geen CHU-vleugel. Dan bestaan er geen formateurs bij ons die alleen kunnen opereren naar de kant van de Partij van de Arbeid. Dan zijn er geen ministers die alleen met de VVD zouden willen samenwerken. Nee. Als we daaraan toegeven, dan maken we zelf een gespleten CDA. Dan ondermijnen we zelf onze eigen weg. En dat is in strijd met alles wat we tot nu toe hebben gezegd.

Een CDA dat zó zou doorgaan is ten dode opgeschreven, zelfs al op korte termijn. Dan behoeven wij niets te verwijten aan de publiciteitsmedia of aan politieke tegenstanders. Dan ligt de schuld geheel bij onszelf.

Nieuwe situatie

Er is nu een nieuwe situatie ontstaan. Velen onzer hebben aarzelingen als zij kijken naar de verhouding in de Duitse Bondsrepubliek tussen de SPD en de CDU. Daar in Duitsland is CDU de natuurlijke tegenpool, de structurele antipode van het socialisme. En de CDU-leiders gaan daar ook prat op. Dat gevaar bedreigt ons ook. Morgen en overmorgen. Ik wil in deze nieuwe situatie gaarne een beroep doen op ons congres om ons niet in die situatie te laten manoevreren. Dat kan alleen als wij geheel onze eigen lijn volgen en onze eigen politieke inhoud ijken en herwaarderen.

Kabinet met de VVD

Het kabinet met de VVD is geen vluchtig avontuur, geen korte ontmoeting. Dat zou geen basis zijn om samen voor een parlementaire periode het land te gaan besturen. Den Haag is geen duiventil. En nu wij voor deze weg hebben gekozen, moeten wij onze steun geven, te meer daar een aantal onzer de politieke moed hebben opgebracht om onder leiding van Dries van Agt deze moeilijke opdracht uit te voeren.

De christen-democraten zeggen een eigen stijl van politiek bedrijven te hebben. Daar gaan wij soms terecht prat op. Wel, tot die eigen stijl behoort ook dat je je coalitie-partner, en dat is nu de VVD, open tegemoet treedt, en door je handelwijze en taalgebruik de samenwerking niet blokkeert. De VVD is een constructieve partij en ik spreek graag het vertrouwen uit dat wij samen nieuwe wegen kunnen gaan en de problemen kunnen oplossen aan ons gehele volk ten zegen.

Inhoudelijke discussie

Wij zullen in de toekomst meer binnen het CDA het accent moeten verleggen naar de inhoudelijke discussie over politieke vraagstukken en onze ideologie. Ik wil dat met een enkel voorbeeld duidelijk maken.

Wij veroordelen begrijpelijkerwijze degenen, die in het verleden verkeerde wegen zijn gegaan. Hoe zullen wij later beoordeeld worden in onze verhouding tot de culturele minderheidsgroepen in ons eigen land. Surinamers, Antillianen, Zuid-Molukkers en buitenlandse werknemers. Wij willen ons doen kennen door specifieke aandacht en zorg voor de zwakkere in de samenleving. Wel, zeer vele van genoemde groepen behoren tot die zwakken in ons midden. Zij zijn onder ons. Wij stellen nu het beleidsplan op, wat wij kunnen doen op die plaatsen waar de belangen van deze mensen aan de orde moeten zijn. Het CDA moet zijn waar de brand is: overal en elke keer weer. Welnu, daar is de brand. Daar zijn mensen in nood, en wij mogen hen niet in de steek laten. Wij pretenderen een hervormingspartij te zijn. En op maatschappelijk terrein is er mede dankzij ons veel tot stand gebracht. Ja, maar op andere gebieden lijken wij het woord van Paulus: 'Toets alles, en behoudt het goede' weleens te vergeten.

Onze jonge generaties en zij niet alleen, willen die hervormingsgezindheid verder uitstrekken. Met name tot het terrein van de rechtsethiek. Wij

behoeven niet aan iedere eb- en vloedstroming toe te geven. Maar wij dienen ons toch wel af te vragen of ook hier een herwaardering niet hoog nodig is.

Daartoe zijn in het eerste deel van ons programma belangrijke aanzetten gegeven. En een goed voorbeeld is onze benadering van het drugsprobleem. Nieuwe generaties hebben een andere kijk op alternatieve samenlevingsvormen. Wél, die komen op onze weg. En struisvogels horen in het CDA niet thuis. Zijn de gevestigde ideeën altijd wel juist? De herwaardering in deze — ook binnen de kerken — toont het tegendeel aan. En een discussie daaromtrent is binnen het CDA dringend noodzakelijk. Dringend noodzakelijk ook de discussie door te zetten over oorlog en vrede.

Velen van ons worstelen met die problematiek. En eigenlijk zou dat het geval moeten zijn bij ieder van ons. Wij weten dat wij iedere dag weer opnieuw moeten leven in de schaduw van de kernbommen en met een evenwicht van afschrikking. Christen-democraten zouden geen knip voor hun neus waard zijn als ze zich daar niet intensief mee bezig zouden houden. En bezig zouden blijven met mogelijke alternatieven.

Wij hebben in Nederland op sociaal-economisch terrein op een aantal punten een toppositie bereikt in de westelijke wereld. Als we dit dankbaar erkennen, dan moeten we wel weten dat christen-democraten sinds 80 jaar onafgebroken regeringsverantwoordelijkheid hebben gedragen. Het is echt niet bij Talma en Aalberse gebleven.

De vraag is nu: hoe behouden wij in een gestuurde economie, gestuurd omwille van de selectieve groei, de inkomensverhoudingen, de werkgelegenheid, het milieu, de grondstoffen en de ontwikkelingslanden, hoe behouden wij in zo'n economie ook de voordelen van decentralisatie, van een stukje vrijheid én de zo vitale vrije organisatie van werknemers en ondernemers: pijlers van onze maatschappelijke orde.

In onze kring is volop de discussie aan de gang rond de economische orde, rond de juiste inkomensverdeling, over de vraag hoeveel offers wij van actieven kunnen vragen voor degenen die uitgeschakeld zijn uit het arbeidsproces. Wij stellen ons voor om deze zaak uit te diepen op zomerconferenties en in een verbreed Algemeen Bestuur.

Loket-democratie

Als een man kapot loopt tegen de loket-democratie in de Kafka-maatschappij, als een mens stuk gaat in een maatschappelijke orde die hem geen bestaan kan geven of hem niet wil erkennen in zijn diepste waarden, dan wordt hij ofwel afgestoten naar de randen van ons democratisch bestel waar zich autoritaire groepen bevinden, ofwel hij grijpt in wanhoop naar geweldsmiddelen, die wel een begin, maar geen einde, wel een ingang maar geen uitgang hebben. Symptoombestrijding is onvoldoende.

Nee, dichtgeslibde kanalen moeten open, en vooral — en dat moet ons aanspreken — de verantwoordelijkheid moet in feite de centrale norm in onze structuren worden. Velen leven in een mentaliteit die ik zou kunnen aanduiden met een variatie op het woord van Lodewijk XIV: 'De staat dat

ben ik niet'. De overheid is geen groep naast allerlei andere instanties en organen. De overheid moet het recht bestellen en zij heeft rechten die geen ander land heeft. Zij is de representant van de publieke rechtsgemeenschap. O, ja. Maar dan moeten we dat ook mogelijk maken, anders blijft zij wat zij voor velen aan de rand van ons bestel is: een vijandige macht. Het symbool van structureel geweld, ofwel de speelbal van machtsgroeperingen. Saboterende minderheidsgroepen ondermijnen de overheid, en vreten de gezagsuitoefening weg. Dat is duidelijk. Maar zulks is ook het geval bij de fatale Kafka-maatschappij, bij die maatschappelijke orde, waar vervreemding in plaats van verantwoordelijkheid kenmerk geworden is. Wel nu, als wij het eerste verwerpen, dan moeten wij ook het tweede willen erkennen.

Als we daar niet uitkomen, als we niet willen sleutelen aan onze beslissingsprocedures en onze besluitvorming, als het ons niet lukt om talloze legitieme en waardevolle actiegroepen een plaats in onze politieke orde te geven, als we evident onrecht laten voortbestaan op de terreinen van vermogen, inkomen, cultuurgoederen en macht, dichtbij en veraf, dan zal de machinerie van onze democratische orde onvoldoende blijken en dan zal er een levensgevaarlijk verschil blijven bestaan over de spelregels waaraan wij allen gebonden zijn.

Nieuwe impuls

2 { In een tijd dat in ons land de oecumene tot stilstand lijkt te zijn gekomen; in een tijd dat het christelijk organisatieleven teruggedrongen lijkt te worden tot op een bruggehoofd: in die tijd willen wij een nieuwe impuls geven met ons CDA: een CDA dat niet de optelsom van drie bestaande partijen mag zijn. Niet een verzameling van vleugels. Geen links-rechts groeperingen, bijeengehouden door enkele krammen. Als we dat wél zouden worden, dan is het CDA niet gelukt, en dan hebben wij gefaald om samen gestalte te geven aan de evangelische inspiratie in onze organisatie.

Evangelische inspiratie

Die evangelische inspiratie — en ik herinner U aan de twee citaten waarmee ik dit congres opende — die duidt een mentaliteit aan, en die vraagt van ons onverbidde keuze. Ja, die keuze, die moet er zijn. Daar ga ik vanuit. Anders sta ik aan het hoofd van de verkeerde partij. Dáár liggen onze normen, en die normen moeten we hard maken, in kabinet en Kamer, ten opzichte van onze regeringspartner en ten opzichte van de oppositie. Dát is de taak van onze bewindslieden en Kamerleden. Dát wordt de toetsingsgrond, en dáárop moeten zij aanspreekbaar zijn. Verandering van politieke bondgenoten: ja; maar je onttrekken aan de gebiedende kracht van die opdracht: nee!

Als velen, vooral jonge mensen, vandaag de kerken vaarwel zeggen, behouden ze toch het authentieke en het diepe verlangen naar een samenleving die recht doet aan de ontrechten, die geneest wat gewond is, die verwarmt wat koud is, die lichtsignalen geeft aan de werklozen, de machtelozen en de uitgestotenen. Vroeger stemden tallozen een christelijke partij, omdat de ouders het deden, of vanwege tradities. En

de sociale omgeving was daartoe zelfs een stimulan. Maar de tijden zijn veranderd. Nu helpt de omgeving je juist niet meer en het lijkt tegen de stroom in-roeien te zijn. We moeten veel meer dan vroeger onze ideeën elke dag weer waarmaken en mensen veroveren voor onze idealen. Dat is een lange weg. Zo moeizaam en soms zo teleurstellend. Maar wij hebben een perspectief als wij het zelf willen. Wij bieden een nieuw perspectief als we onszelf inzetten. We geloven in een perspectief als we ons de belofte en de opdracht uit Jeremia herinneren:

'Als ge Mij zoekt, met heel Uw hart zoekt, dan zult ge Me vinden, ja, dan zal Ik Mij door u laten vinden'.

Als ge Mij zoekt.

Dát is de belofte van Degene die aan het begin en het einde van ons leven staat. Als ge Mij zoekt. Dat is óók de opdracht naar onze medemensen, de gehavenden, de weerlozen, de ontrechten, die op ons wachten en die door ons worden herkend als de beelddragere van God.